

A tánczene funkcióváltása

Szeretem a tánczenét, de nem szeretem azt a hoppárét, ami körülötte kialakult. A mesterségesen túltáplált kultuszt, a táncdalfesztiválok felfokozott, hisztériás légkört, azt az egészségtelen túlbujánzszt tehát, amely napjainkban lépten-nyomon tapasztalható. A tánczenének megvan a maga helye és funkciója az emberi életben és a kultúrában; ez a mostanában kialakult kultusz éppen ezeket a funkciókat tagadja. Átemeli ugyan ezt a muzsikát egy más szerepbe, más feladatkörbe, oda, ahol ez a zene, érthetően nem képes egészségesen funkcionálni. Nem a tánczenevel van tehát baj önmagában, hanem ezzel a szerepváltással, ezzel az átemeléssel, ezzel a mesterségesen megteremtett kultusszal, amelyben eltorzul a tánczene tényleges emberi-társadalmi funkciója.

Mire való a tánczene?

Magától értetődően nemcsak pusztán arra, hogy táncoljanak rá. A tánczene egyfajta szórakozást jelent, kikapcsolódást, ha tetszik, de semmiképpen sem alkalmas arra, hogy teljesen betöltsen egy egészséges emberi egyéniség érzelmi és gondolati szférájának minden helyét. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy már itt tartunk. Ilyen helyzetbe jutni végül is lehetetlen. Azt azonban igenis határozottan szeretném kifejezni, hogy ezzel a már említett funkcióváltással tulajdonképpen az történt, hogy elindultunk ehhez az állapothoz. Tapasztalhatjuk, hogy a tánczene egyre nagyobb mértékben igénybe veszi sok fiatal ember egyéniségének, lelkének azokat a területeit, ahol a természetes emberi szükségletek és igények szerint nem lenne semmi keresnivalója. Ráadásul ez a folyamat az idők múlásával nemhogy szűkülne, hanem mindinkább terebélyesedik, egyre jobban kiszélesül. S ez már aggasztó. Nem akarok tüzet-vizet kiáltani, de azt hiszem, beszélhetünk, vitatkozhatunk erről. Annál is inkább, mert ez a helyzet nem spontán módon jött létre, nem az emberi igények természetes megnyilvánulásának útján, hanem — még egyszer hangsúlyozom — mesterségesen megteremtve. Egész egyszerűen arra lenne szükség, hogy ezt a konstruált túlbujánzszt megszüntessük és helyette az igények spontán folyamatának adjunk helyet. Főleg az a tánczene kultuszát olyan nagy apparátussal fejleszteni, mint most nálunk. Elégadjunk meg kisebb apparátussal és kevesebb lendülettel. Semmi bajt, semmi zavart nem okozunk vele az emberi életben és kultúrában.

A tettenérés

Hogy hol érhetjük tetten ezt a funkcióváltást? Nehéz ezt röviden összefoglalni, de azt hiszem, nem tévedek, ha a koros jelenségek okát mindekelőtt a tánczenei kultusz egyfajta intellektualizálódásában jelöljük meg. Vigyázat! Nem arról van szó, hogy ez a folyamat magában a tánczenében zajlott le. Ilyen változás tudomásom szerint ott nem történt. De valaha a tánczene kizárólag az érzelmek dolga volt. Az emberek meghallgatták, érzelmi hatásait befogadták, tehát jókedvűek lettek vagy esetleg elszomorodtak, befogadótól és a táncszámtól függetlenül. És ezzel az egész be is fejeződött. Ma viszont a java még csak ezután jön. Mi ugyanis a tánczenét „intellektuálisan feldolgozzuk”, megmagyarázzuk, valósággal külön elméletet, esztétikát építünk rá. S meghozza hogyan!

Elmondhatok erről néhány elrettentő példát. A nyáron találkoztam egy frissen végzett, tanulmányait éppen befejező fiatalemberrel, akinek művészdiplomáján még jóformán meg sem száradt a tinta. Ettől a fiatalembertől hallottam először, hogy a mai tánczene és a modern muzsika, azaz a komoly zene rendkívül közel áll egymáshoz, hogy lényeges különbség úgyszólván és tulajdonképpen nincs is közöttük, mindketten ugyanannak a dolognak a variációi. Ily módon a tánczene és a komoly zene viszonya alapvetően megváltozott.

Nem tettem jól, de az ennélfelül természetesen jóval terjedelmesebben tárgyalt eszmefuttatásra csak legyintettem. Nevetségesnek éreztem az egészet. Néhány hete azonban egy Bartók emlékműsort hallottam a rádióban. S ebben a műsorban — alig akartam hinni a fülemnek! — lényegében ugyanezzel a gondolatmenettel találkoztam, sőt mi több, ebben a Bartókra, a magyarságra és a század egyik legnagyobb zsenijére emlékező műsorban tánczenei példák is elhangzottak, valamiféle hasonlóságot keresve a kétféle zene között, azon alapon, hogy a táncmuzsikák is — egyik számukban — a népzeneből indultak ki.

Ez viszont már nem nevetséges, ez aggasztó. Restellném magyarázni, de hát ilyen helyzetben erre is rákényszerül az ember: az azonos kiindulás valójában semmit sem jelent. Még vitatkozni sem lehet arról, hogy ha valamelyik tánczenei népi dallamokból fabrikál egy melódiát, a végeredmény annyira más, mint Bartóké, hogy maga a pusztán összehasonlítás is vakmerőség, felér a nagy zeneszerző rágalmazásával!

Egy kis pihenést!

Az írók példákát sorolhatnám tovább. De nem ez a célom. Az illetékeseket — és ter-

mészetesen a fiatalokat is — szeretném meggondolkodtatni ebben az ügyben. Nem tudom, vezet-e ez az út még tovább? Az Ifjúsági Magazin olvasva csak tánczene létezik, a népszerű képeslap szerint a mi kofunk ezenkívül semmi olyasmit nem produkált a muzsikában, amire érdemes lenne felhívni az ifjúság figyelmét. Nemsokára idejut majd egész zenénk életünk és csak tánczenét hallhatunk majd a rádióban, a televízióban és a hangversenyeken?

Azt hiszem, itt az ideje, hogy megálljunk egy kis pihenésre. S talán nem lesz haszontalan, ha ebben a pihenőidőben azt is elmondjuk a fiataloknak, hogy a tánczenén kívül is van még zene ebben a modern világban, hogy nem a táncmuzsika a modern zene csúcsa, sőt a legelszántabbak és a legbátrabbak még talán arra a szerény utalásra is vállalkozhatnak, hogy Bartók azért mégsem a Tolcsy-trió elődje volt.

Ökrös László

Kétféle izlés

Kiseb földrengés lehetett a minap Szegeden, mert a Kársz utcai Juhász Gyula könyvesbolt kirakatában egymásra dőltek a könyvek. Mint amikor a gyerek a sorba rakott dominókockák utolsóját meglöki, úgy zuhantak el egymás után. Nem először fordult elő, mert ez a kirakat is olyannyira zsúfolt, mint — kevés kivételtől eltekintve — a szegedi kirakatok többsége szeptembertől júniusig. Július-augusztusban aztán mint ha az egész szegedi ki-

lakás, amelyben beszélgetünk, Buda egyik legszebb részén, a nemcsak névre hangulatos Margaréta utcában van. De mintha itt lennénk Szegeden. A falakon Aba-Novák Vilmos szegedi freskóinak vázlatai, képek, rajzok a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának kiadványairól, az íróasztalon egész halom Szegedről szóló könyv.

A lakás gazdája a szegedi származású és úgy látszik örök-szegedi Berczel A. Károly, az ismert költő, dramaturg és műfordító szegedi témán dolgozik: a nagy árvízről ír. De már túl egy háromlós vállalkozáson. A nyáron és az ősz elején a mi színházunk számára színpadra dolgozta át Móra Ferenc monumentális történelmi regényét, az Aranykoporsót. Erről beszélgetünk.

Két világnézet összecsapása

— Móra Ferencet személyesen is jól ismertem. Annak idején, a harmincas évek elején, szellemi ínségünként a Somogyi Könyvtárban dolgoztam, melynek — mint köztudott — ő volt akkor az igazgatója. Az Arany-

Berczel A. Károly

koporsóról én írtam az első recenziót. A tárcsa a Délmagyarországban jelent meg. Most nyáron — a regény átdolgozása közben — hat hetet Olaszországban töltöttem és végigjártam azokat a helyeket, ahol az Aranykoporsó cselekménye játszódik.

— Hol és miben találta meg a regény drámai csomópontjait?

— Nem kellett keresgélni. A regény drámaisága kiütözt. Ezt két világnézet, a római és a keresztény nagy összecsapása hordozza. Akárcsak a regényben, a színpadi változatban is az előbbihez képest az utóbbi képviseli a történelmi progressziót. Ezt a kemény küzdelmet erősen hangsúlyozom, többek között azért is, hogy például a regény szép szerelmi történetje történelmi háttérrel kapjon, hogy ezzel igazán nagy-szabásúvá, sokatmondóvá váljék. De nemcsak erről van szó. Ennek a küzdelemnek a hevessége megnöveli a szereplő alakok nagyságát is.

Lényeges nem maradt ki

— A drámai forma terjedelme jóval kisebb, mint a regényé. Mi maradt ki a színpadi változatból?

— Az Aranykoporsó 600 oldalas regény. Drámai formája viszont mindössze 70

oldal. Ennek ellenére egyetlen lényeges motívum sem maradt ki a darabból. Epizodikus értékű részeket természetesen el kellett hagynom. Nem szerepel például az egyiptomi rész, amely különben nagyon szép, de érzésem szerint a lényeg megsértése nélkül elhagyható. Az átdolgozáshoz a sűrítés, tömörítés módszerét választottam. A regény rengeteg szereplőjéből 12 főalakra bízom a mondánivaló hordozásának nagy terheit. E sűrítés következményeként érzésem szerint sodróbb lendületűvé vált a cselekmény előadása.

— Milyen drámai formát választott?

— A színpadi változat 7 képből áll. A már sablonossá vált, úgynevezett „modern” megoldásokat elvettem. Díszletekre például feltétlenül szükség lesz. Az Aranykoporsó elképzelhetetlen színpadon egyszerű jelzésekkel. A dramatizálás alapja egyébként a fokozás. A szerelmi történet például a darab kezdetén még csak vékony kis erecske, később aztán lépésről lépésre kiterjedéssé válik.

Stílus, nyelv

— Milyen szerepet kapott a színpadi változatban Móra stílusa?

— Tekintve, hogy a regény témája-tartalma előtt Móra sajátos világát, nem tipikus az íróra a regény nyelve sem. Ezért is csak a dialógusok kisebb részét vettem át szó szerint a regényből, nagyobb részét saját szavaimmal mondtam el. Nem valami különös önkényeskedésből, hanem a munka természete miatt. Természetesen ebben is mindent igyekeztem alkalmazkodni a regény világához.

Az Aranykoporsó színpadra állítása — bemutató aprílisban vagy májusban — a szegedi színház történetének egyik legnagyobb vállalkozása. Ezért is kíséreltünk nagy érdeklődés. Mórának soha nem volt szerencséje a színpaddal. Talán ez a bemutató változat hoz ebben is, s az Aranykoporsó a színpadon is olyan népszerűvé válik majd, mint a regény.

Ö. L.

PINTÉR ISTVÁN

EGÉRFOGÓ

MÓDRA

DOKUMENTUMREGÉNY

7.

— Aztán már tíz órakor itt lesz majd az a Veesenmayer és hallgathatom a szemrehányásait! — fakadt ki Horthy. — Nem Pistám, bármilyen szívesen látott vendég vagy nálunk, valami más megoldást kell keresni...

Tehát nem maradt más hátra, el kellett valahogy változtatni Bethlen István külsején.

— István bácsi, leborotváljuk a bajuszát! — javasolta III. asszony.

Még mielőtt a legfontosabb titkos tanácsos tiltakozhatott volna, a kormányzó neje is csatlakozott az ötlethez:

— Magát mindenki bajusszal ismeri. Nincs az az agyafúrt Gestapo-ügynök, aki felismer egy bajusztalan Bethlen Istvánt!

Bethlen sóhajta egyezett bele ebbe az áldozatba. A haza oltárán hajlandónak mutatkozott feláldozni legszebb férfiúi díszét, szép, tömött, egykor hollófejekete, de most már öszesbe hajló bajuszát. Mennyit rajzolták ezt a bajuszt annak idején a karikaturisták! Egy karikatúrára különösen szívesen emlékezett vissza: ezen ő hegyesre pödörte a bajuszt és azzal nyársalta fel ellenfeleit. Oh, a dallás idők.

III. asszony a lakást a kormányzó komornyikért szalasztotta, megüzenvén neki, hogy borotvaeszközöit is hozza magával. Bethlen István keserves arccal állt fel, hogy átfáradjon a fürdőszobába. Öt perc sem telt bele, bajusztalanul tért vissza.

Magdolna asszony, amikor megpillantotta a belépő Bethlent, felsikoltott:

— Jaj, elvesztünk!

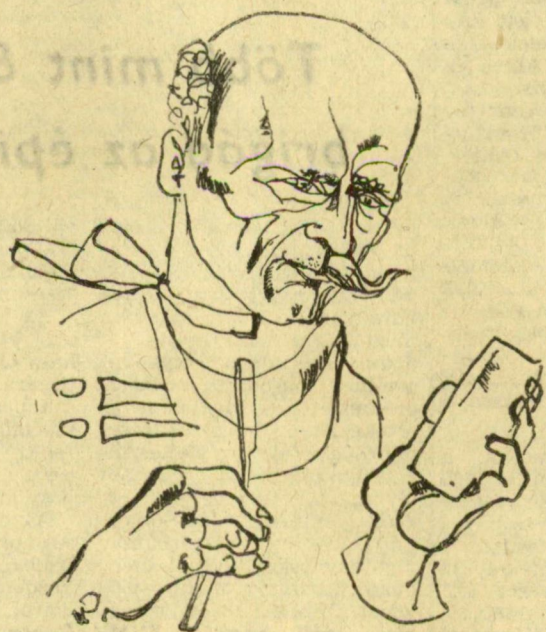
Bizony, minden tízéves hitlerjugend hanyatt-homlok szaladt volna a legközelebbi Gestapókirendeltségre, ha így meglátja Bethlen Istvánt. A bajusz leborotvtatását elhatározó családi tanács ugyanis megfeledezett arról, hogy mennyire leborotvtatja Bethlen arcát az áldott

Somogy megyei nyár. A bajusz helyén most csak úgy fehérlett a bőr.

Ismét Ilona asszonynak támadt mentő ötlete.

— Jöjjön, Pista, majd kvarcunk! Istvánkának használ, magának sem fog ártani.

A kormányzó unoka gyermekszobájában aztán némi kvarckúrának vetették alá az egykori férfidísz helyét. A bőr ugyan nem lett olyan barna, mint az arc többi része, viszont kivörösödött. Bethlen már nehezen tűrtöztette magát, de azért nyugalmat erőltetett magára. És most már hiába tartóztatták, hogy talán töltse mégis ott az éjszakát. S ha nem volt nagy véleménynyel a kormányzó észbeli képességeiről, s ő — a bizalmi ember, a beavatott — mindig tisztában volt vele, hogy az országot tulajdonképpen talán nem is a kormányzó, hanem a családja kormányozza, de azt nem sejtette, hogy ennyire nem változott semmi. Sőt, ha lehet, Horthy még kisebb fiú lett odahaza, s így a kormányzó dolgozószobájában is, hiszen felesége igája mellett most már szemmeláthatólag menyé jármát is nyögnie kell.

Tost közben feljött a pincéből, s egy alezredesi egyenruhát szerzett Bethlen István számára. A volt miniszterelnök így hagyta el — katonai gépkocsin — minden baj nélkül a királyi Várat. Sőt, a bejáratnál álló német őrség még feszesen tisztelgett is neki. Talán mégis sikerült észrevétlennek maradnia...

Csak hogy, úgy látszik, a „titkos tanácsosok” ülése mégsem maradt titkos. Bethlen még fáradalmait pihente Inkepusztán, hiszen az autózás után elég későn került ágyba, amikor már csengett a telefon Höttl Díz tér 7. szám alatti irodájában.

— Halló, itt báró Kemény Gábor! Höttl Sturmbannführer úrral szeretnék beszélni...

— Sajnos, uram, ez lehetetlen — mondta a tőle telhető legnagyobb kedvességgel Doris. A lányának tetszett a jóképű nyilasvezér. Már többször személyesen is találkozott. A gróf fekete volt, igazi vonzerő egy szőke német lánynak. S mindössze huszonnégy éves. S milyen nagy jövő állhat előtte. Doris ismerte Höttl jelentéseinek tartalmát, hiszen ő gépelte őket. Ha Szálasi kormányt alakít egyszer, amelyen Doris főnöke olyannyira fáradozott, Kemény Gábor lesz majd a külügyminiszter. Huszonnégy éves korában!

— De okvetlenül beszélnem kell vele! — erőszakoskodott Kemény. — Életbe vágón fontos közlésem van!

— Uram, mondtam már, hogy ez lehetetlen. A Sturmbannführer úr nem tartózkodik az irodájában...

— Elérhetném valahol másutt!

— Nem. Sajnos, nem. De holnap már minden biztonnal itt lesz. Szíveskedjék akkor próbálkozni. Majd jelentem, hogy kereste őt.

A titkárnő letette a kagylót. Nem mondhatta meg Keménynek, hogy Höttl nemcsak az irodájában nincs, de még Budapesten, Magyarországon sem. Bécsbe utazott, Schellenberg ottani hivatalába. Az Unternehmen Maus aktáját vitte magával. Akkor adta ki a parancsot, hogy a gépkocsivezetője és a segédtisztje készüljön fel, amikor szombaton este visszatért Winkelmann tábornok úrtól. Akkor, akárcsak a vasárnap reggeli induláskor, Höttl az átlagosnál jobbkedvűnek látszott. Doris nem hiába várta meg őt, éjfélig ülve az elsőtétített szobában. Wilhelm hajnalig búcsúzott tőle. Szóval, Doris sem járt rosszul, hogy megkezdődött a Maus-akció.

(Folytatjuk.)